

8

De sortering van po-leraren naar school-, leerling- en persoonskenmerken

Tijana Prokic-Breuer

Directeur Education Lab, ROA Universiteit Maastricht
Programmamanager, Onderwijsinspectie

Stan Vermeulen

Onderzoeker, Inspectie van het Onderwijs

Inge de Wolf

Bijzonder hoogleraar, Universiteit Maastricht
Directeur Education Lab
Programmamanager, NRO

Inleiding

In het Nederlandse onderwijsstelsel, met zijn vrije schoolkeuze en hoge mate van schoolautonomie, leiden uiteenlopende schoolvoorkeuren van ouders naar sociaaleconomische en migratieachtergrond tot een steeds meer gesegregeerd schoollandschap, vooral in de stedelijke gebieden (Boterman, 2018). Deze toenemende schoolsegregatie zou een negatief effect kunnen hebben op de gelijkheid van onderwijskansen en sociale cohesie in het algemeen. Eén mechanisme waardoor schoolsegregatie onderwijskansen zou kunnen schaden, is de ongelijke verdeling van goede leraren. Wanneer achterstandsscholen meer moeite hebben om goede leerkrachten aan te trekken, kan dit het negatieve effect van segregatie op de prestatiekloof tussen verschillende groepen vergroten.

Terwijl er al wel veel onderzoek naar de verschillen in leerlingenpopulatie tussen scholen bestaat, is er in Nederland nauwelijks onderzoek gedaan naar de mate van lerarensortering en -segregatie. Uit internationaal onderzoek blijkt dat er ook op dit terrein sprake kan zijn van zelfsortering. Lankford, Loeb en Wyckoff (2002) onderzochten bijvoorbeeld de mate van sortering van leerkrachten in de staat New York. Hun onderzoek laat zien dat op scholen met meer kansarme leerlingen vaker leerkrachten met minder kwalificaties werkzaam zijn. Andere studies naar de sorteerpatronen van leraren (bijvoorbeeld Clotfelter, Ladd & Vigdor, 2005; Goldhaber, Choi & Cramer, 2007) komen tot een soortgelijke conclusie. Ook de verdeling van leraren naar etnische achtergrond is vaker onderzocht, waarbij de bevindingen van bijvoorbeeld Dee (2004, 2005), Egalite, Kisida en Winters (2015), Gershenson et al. (2018) en Yarnell en Bohrnstedt (2018) erop wijzen dat ook deze vorm van sortering vaak voorkomt. Behalve de patronen van zelfselectie onderzoeken deze voorgaande papers ook de gevolgen van deze sortering voor de prestaties van leerlingen. Waar matching op etnische achtergrond tussen studenten en leraren een positief effect lijkt te hebben op de uitkomsten van de leerlingen (leerprestaties), laten de resultaten van matching op opleidingsniveau van de ouders en leraren een minder eenduidig verband tussen de uitkomsten van de leerlingen zien.



In dit hoofdstuk onderzoeken we de mate waarin ook in Nederland sortering van leraren plaatsvindt en langs welke lijnen dit gebeurt. We gebruiken administratieve gegevens over alle basisschoolleerlingen en lerareninstroom in Nederland over de periode 2008-2018 om te onderzoeken of er sprake is van een sterke sortering langs zowel opleidingslijnen als migratieachtergrond. Wij onderzoeken 1. in hoeverre er sprake is van sortering onder leraren, 2. op welke manier de sortering zich ontwikkelt over de tijd en 3. hoe de sortering van jonge, startende leraren dit patroon vermindert of versterkt.

De reden om specifiek naar de sortering van jonge leraren te kijken, is tweeledig. Ten eerste is het, wanneer we kijken naar de sortering in het algemeen, onduidelijk of een bepaald type schoolpopulatie een bepaald type leraar aantrekt, of juist andersom. Bij startende leraren is dit in mindere mate een probleem. Ouders van leerlingen kunnen immers bij de keuze voor een bepaalde school nauwelijks anticiperen op de kenmerken van leraren die nog niet op een school werkzaam zijn. Er bestaat dus eerder een oorzakelijk verband tussen de sortering van jonge leraren en de voorkeuren van de leraar (of de school) zelf, dan tussen de sortering van jonge leraren en de voorkeuren van de (ouders van) leerlingen voor een bepaald type leraar. Ten tweede zijn we geïnteresseerd in de ontwikkeling van de sortering van leraren over de tijd. De instroom van jonge leraren is hierbij een belangrijke factor, en daarnaast een factor waar beleidsmakers mogelijk gemakkelijker op kunnen sturen dan op (bijvoorbeeld) reallocatie van zittende leraren.

Gebruikte data

De gebruikte data in dit onderzoek bevatten informatie over de aanstellingen, baankenmerken en achtergrondkenmerken van leraren, kenmerken van scholen en achtergrondkenmerken van hun leerlingenpopulatie over de schooljaren 2009-2010 tot en met 2018-2019. Data over de aanstellingen van leraren komen uit de 'functiemix' van DUO. Deze dataset bevat jaarlijkse administratieve gegevens over onder andere de salarisschaal, functieomvang in fte's en school waarop werknemers in het primair onderwijs op 1 oktober van het peiljaar werkzaam zijn. Dit bestand koppelen we in een beveiligde CBS-microdata-omgeving op persoonsniveau aan verschillende CBS-registerbestanden met daarin informatie over geslacht, geboortedatum, migratieachtergrond, hoogst behaalde opleiding en behaalde vooropleiding voor het hoger onderwijs. Informatie over de school- en leerlingkenmerken halen we uit de, door de Inspectie van het Onderwijs bewerkte, DUO-1 cijferbestanden met daarin de inschrijvingen in het primair onderwijs en enkele schoolkenmerken. Ook dit bestand koppelen we in de beveiligde CBS-microdata-omgeving aan informatie over het behaalde opleidingsniveau van de ouders van de leerlingen en migratieachtergrond. Vervolgens berekenen we op schoolniveau (BRIN4) schoolbij-jaar gemiddelden van de leerlingkenmerken (geslacht, opleidingsniveau ouders, migratieachtergrond, aandeel leerlingen met gewicht, gemiddelde eindtoetsscore) en koppelen deze aan het onderwijspersoneelsbestand. Tabel 1 laat de beschrijvende statistieken zien van de gewogen gemiddelde leerling- en leraar kenmerken op BRIN4-niveau in het primair onderwijs voor alle leraren, voor heel Nederland en voor de sterk verstedelijkte gebieden apart.¹



1 De reden dat we veel van de analyses ook apart uitsplitsen naar de sterk verstedelijkte gebieden is dat in deze gebieden het lerarentekort het meeste speelt (ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2020) en de diversiteit van leerlingen- en lerarenpopulatie het grootst is. De patronen die voor heel Nederland gevonden worden zijn daarom niet noodzakelijkerwijs representatief voor de patronen die in de context van deze stedelijke gebieden zichtbaar zijn.

Tabel 1 Beschrijvende statistieken voor school-, leerling- en leraar kenmerken in het primair onderwijs.²

Variabelen	Nederland		Stedelijke gebieden	
	Gemiddelde	SD	Gemiddelde	SD
Schoolkenmerken				
Aantal scholen	56.808		8.621	
Aantal leerlingen per school	229,98	138,22	314,20	157,84
Aantal leraren per school	22,77	12,56	31,57	15,66
Leerlingkenmerken				
Meisjes pct.	49,56	3,49	49,72	2,98
Migratieachtergrond:				
Niet-migrant pct.	76,49	22,28	52,21	27,68
Niet-westerse migrant pct.	16,66	20,67	37,66	28,37
Westerse migrant pct.	6,83	4,82	10,11	6,40
Opleidingsniveau ouders:				
Universiteit pct.	18,82	15,12	23,93	20,36
Hbo pct.	26,49	10,62	19,07	10,29
Mbo-3/-4 pct.	31,58	9,50	25,58	8,85
Maximaal mbo-2 pct.	23,09	17,06	31,41	23,88
Onbekend pct.	20,32	9,89	15,39	8,02
Citoscore	535,24	3,81	534,41	4,82
Leraar kenmerken				
Vrouw pct.	82,90	7,95	82,74	7,27
Leeftijd	43,78	3,80	43,15	3,70
Migratieachtergrond				
Niet-migrant pct.	90,97	11,54	80,73	17,51
Niet-westerse migrant pct	3,73	9,54	11,39	16,56
Westerse migrant pct.	5,28	5,90	7,86	7,59
Hbo- of wo-master	19,04	12,01	18,13	10,55

Bron: DUO-1 cijfer PO, DUO-functiemix, CBS GBAPERSOONTAB, en CBS HOOGSTEOPLTAB.

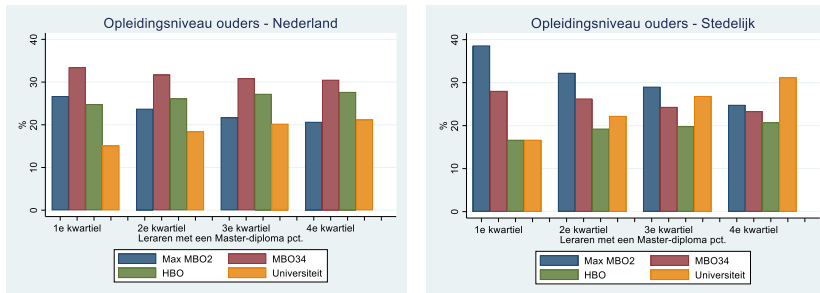
² De gemiddelde student- en leraar kenmerken per school zijn berekend met gebruikmaking van het aantal leerlingen (leraren) als analytic weights.

Resultaten

Sortering van leraren naar opleidingsniveau en migratieachtergrond

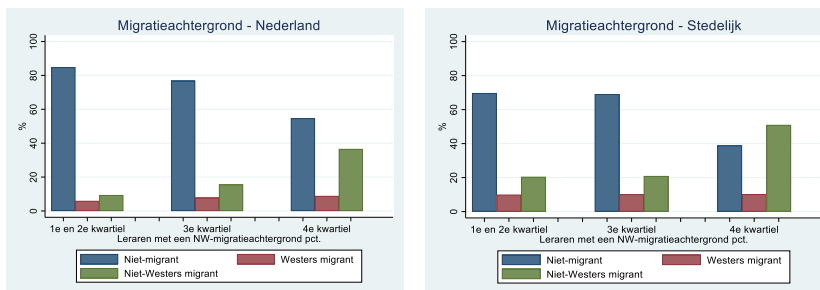
Om de verdeling van leraren naar leerlingkenmerken in kaart te brengen, verdelen we de scholen in vier kwartielen op basis van hun percentages leraren met een masteropleiding en leraren met een niet-westerse migratieachtergrond. Vervolgens berekenen we per kwartiel het gemiddelde percentage leerlingen van wie de ouders een bepaald opleidingsniveau hebben behaald en het percentage leerlingen met een bepaalde migratieachtergrond. Figuur 1 toont het resultaat voor het percentage leraren met een hbo- of wo-masterdiploma. Figuur 2 toont de resultaten voor het percentage leraren met een migratieachtergrond.

Figuur 1 Gemiddeld percentage leerlingen met een bepaald opleidingsniveau van de ouders, per kwartiel voor het percentage leraren met een masterdiploma op schoolniveau (kwartiel 1 is laag, kwartiel 4 is hoog) – totaal en stedelijke gebieden.



Bron: DUO-1 cijfer PO, DUO-functiemix en CBS HOOGSTEOPLTAB.

Figuur 2 Gemiddeld percentage leerlingen met een bepaalde migratieachtergrond, per kwartiel voor het percentage leraren met een niet-westerse migratieachtergrond op schoolniveau (kwartiel 1 is laag, kwartiel 4 is hoog) – totaal en stedelijke gebieden.



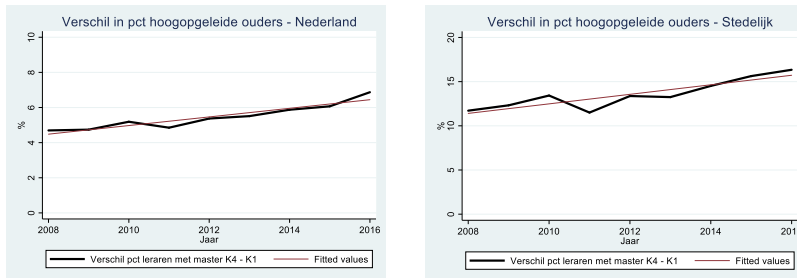
Bron: DUO-1 cijfer PO, DUO-functiemix en CBS GBAPERSOONTAB.

Uit deze figuren valt af te lezen dat op scholen waar een hoger percentage leraren met een masterdiploma werkt, het percentage leerlingen van wie de ouders een universitair opleidingsniveau heeft ook hoger ligt. Op scholen met het laagste percentage leraren met een masterdiploma heeft 15% van de leerlingen universitair geschoolde ouders, tegenover 22% van de leerlingen in het vierde kwartiel. Voor de stedelijke gebieden zijn de resultaten sterker: 17% tegenover 32%. Voor migratieachtergrond zijn de resultaten extremer. Po-scholen (po-scholen in stedelijke gebieden) met het laagste percentage leraren met een niet-westerse migratieachtergrond hebben gemiddeld 12% (20%) leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond, terwijl scholen in het hoogste kwartiel leraren met een niet-westerse migratieachtergrond 38% (50%) leerlingen met eenzelfde migratieachtergrond hebben.

Ontwikkeling van de sortering van leraren over de tijd

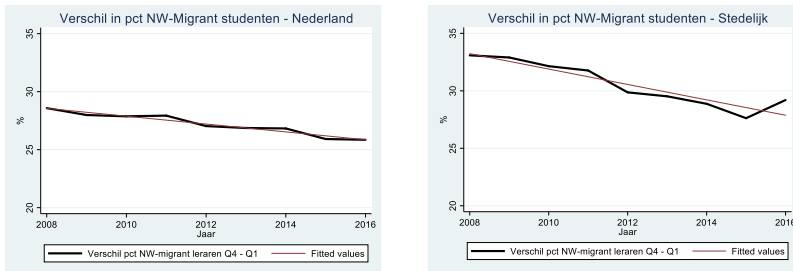
Figuren 3 en 4 laten de ontwikkeling van de verdeling van leraren naar leerlingkenmerken over de tijd zien. Figuur 3 toont per schooljaar het verschil tussen het eerste en het vierde kwartiel leraren met een (hbo- of wo-) masterdiploma wat betreft het percentage leerlingen met universitair geschoolde ouders. Figuur 4 toont per schooljaar het verschil tussen het eerste en het vierde kwartiel leraren met een niet-westerse migratieachtergrond wat betreft het percentage leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond. Op deze manier wordt zichtbaar hoe de verschillen zich over de tijd ontwikkelen. Uit de figuren blijkt dat de sortering naar opleidingsniveau een stijgende trend vertoont, terwijl de sortering op migratieachtergrond over de tijd licht daalt.

Figuur 3 Ontwikkeling sortering masterleraren naar opleidingsniveau ouders over de tijd.



Bron: DUO-1 cijfer PO, DUO-functiemix en CBS HOOGSTEOPLTAB.

Figuur 4 Ontwikkeling sortering leraren met niet-westerse migratieachtergrond naar leerlingen met niet-westerse migratieachtergrond over de tijd.



Bron: DUO-1 cijfer PO, DUO-functiemix en CBS GBAPERSOONTAB.

Sortering van jonge leraren

Tabel 2 toont de persoonskenmerken van de populatie van jonge leraren waarop we in deze sectie nader inzoomen. Ze zijn uitgesplitst naar het jaar waarop de leraren voor het eerst als onderwijzend personeel werkzaam zijn geworden, respectievelijk voor heel Nederland en voor de G4 (Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Utrecht) apart. Zoals in de gehele lerarenpopulatie in het primair onderwijs zijn ook bij de startende leraren vrouwen in de grote meerderheid. Het percentage mannen dat instroomt vertoont wel een lichte stijging: van 11,5% in 2009 naar 14,8% in 2018. Het percentage jonge leraren met een niet-westerse migratieachtergrond schommelt rond de 4%, waarbij moet worden opgemerkt dat het percentage in de G4 veel hoger ligt: rond de 12%. Landelijk komt dit percentage goed overeen met het percentage medewerkers in het primair onderwijs met een niet-westerse migratieachtergrond (ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2019). Verder valt een lichte stijging van het aandeel leraren met een vwo-vooropleiding op: landelijk (G4) van 10,1% (15,1%) in 2009 naar 13,9% (20,9%) in 2018.



Tabel 2 Kenmerken van jonge leraren per het eerste jaar dat ze in het onderwijs werkzaam zijn – totaal.

Eerste jaar in het onderwijs werkzaam										
Variabelen	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland										
Aantal observaties	5126	3538	2695	2587	2534	3065	3492	4029	3867	4348
Vrouw %	88,86	87,56	86,79	86,43	86,70	86,95	85,88	86,35	85,36	83,72
Niet-westerse migratieachtergrond %	4,41	4,13	3,86	3,98	3,75	4,14	3,89	4,10	4,76	4,30
Westerse migratieachtergrond %	4,51	4,95	4,04	4,52	3,91	3,78	4,41	4,00	4,11	4,58
Gemiddelde leeftijd	24,16	23,93	24,07	24,37	24,41	24,53	24,70	24,65	24,57	24,56
Vooropleiding onbekend %	6,94	5,46	6,49	3,98	4,97	3,95	4,30	4,67	4,94	6,07
Master (hbo of wo) %	6,55	5,54	5,83	7,27	7,26	9,20	10,05	9,58	7,76	6,92
Vooropleiding mbo %	28,58	29,40	30,65	30,50	30,82	31,29	30,47	28,32	28,19	28,38
Vooropleiding havo %	54,37	53,70	52,17	54,50	52,53	52,50	52,69	53,91	53,25	51,61
Vooropleiding vwo %	10,11	11,45	10,69	11,02	11,68	12,27	12,54	13,10	13,63	13,94
G4										
Aantal observaties	667	561	455	436	393	456	496	501	576	558
Vrouw %	88,46	89,48	84,62	85,55	85,75	87,94	84,68	84,63	85,59	85,13
Niet-westerse migratieachtergrond %	15,29	11,59	10,11	7,80	13,49	10,09	11,29	12,77	14,24	13,80
Westerse migratieachtergrond %	7,50	7,84	6,15	5,05	6,11	4,61	6,05	5,99	4,86	7,71
Gemiddelde leeftijd	24,66	24,37	24,38	24,81	24,91	24,78	25,16	24,94	24,95	25,18
Vooropleiding onbekend %	6,30	5,70	5,93	8,26	8,14	9,65	9,27	12,77	9,55	12,90
Master (hbo of wo) %	8,25	6,60	7,03	3,21	6,11	3,73	5,04	4,59	4,34	7,71
Vooropleiding mbo %	26,84	25,85	26,81	28,67	27,48	22,37	26,01	23,15	22,05	23,30
Vooropleiding havo %	49,78	52,41	53,41	54,82	51,65	55,04	47,78	51,70	50,87	48,03
Vooropleiding vwo %	15,14	15,15	12,75	13,30	14,76	18,86	21,17	20,56	22,74	20,97

Bron: DUO-functiemix, CBS GBAPERSOONTAB, en CBS HOOGSTEOPLTAB.

Tabellen 3 en 4 tonen de gemiddelde leerlingenpopulatie van de scholen waarop de jonge leraren in hun eerste jaar in het onderwijs werkzaam zijn over de jaren heen, respectievelijk voor heel Nederland en de G4 apart. Daarnaast bevatten de tabellen de afwijking van deze gemiddelde leerlingenpopulatie ten opzichte van de gemiddelde leerlingenpopulatie over alle scholen in het regulier basisonderwijs in deze specifieke jaren. Wat opvalt is dat het gemiddelde percentage gewichtleerlingen sterk daalt over de tijd. Het percentage leerlingen van ouders met maximaal een mbo-2-opleiding daalt ook sterk, terwijl het percentage leerlingen met wo-opgeleide ouders stijgt. Deze trend is zichtbaar voor heel Nederland en is versterkt aanwezig binnen de G4.



Tabel 3 Kenmerken van de leerlingenpopulatie van scholen waarop jonge leraren voor het eerst als leraar beginnen te werken – Nederland.³

Eerste jaar in het onderwijs werkzaam											
Variabelen		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Gemiddelde citoscore	Absoluut	534,92	534,97	535,01	534,60	534,52	534,72	534,26	535,04	535,35	535,95
	Verschil	-0,36	-0,22	-0,18	-0,15	0,03	-0,11	-0,16	-0,12	0,09	0,15
Gewichtleerlingen %	Absoluut	15,63	15,77	14,49	14,44	12,78	11,56	10,76	10,13	9,43	8,63
	Verschil	1,56	2,2	1,42	2,04	1,15	0,77	0,8	0,71	0,34	-0,1
Opleiding ouders – opl. onb. %	Absoluut	21,42	20,31	18,88	18,01	17,93	16,52	15,02	14,46	13,42	16,80
	Verschil	-1,24	-1,23	-1,41	-1,02	-0,7	-0,76	-1,01	-0,47	-0,65	-0,05
Opleiding ouders – max. mbo-2 %	Absoluut	29,85	29,62	27,72	27,28	23,56	22,40	21,79	20,87	19,49	18,39
	Verschil	-0,01	0,68	-0,18	0,57	-0,34	-0,46	-0,3	-0,39	-0,88	-1,35
Opleiding ouders – mbo-3/4 %	Absoluut	32,30	31,26	30,66	30,33	29,84	30,23	29,89	30,59	30,20	30,51
	Verschil	-1,51	-2,09	-2,44	-2,74	-2,06	-1,67	-2,02	-1,44	-2,19	-2,12
Opleiding ouders – hbo %	Absoluut	22,58	22,82	23,82	24,12	26,74	27,60	27,88	28,45	28,73	29,25
	Verschil	0,14	-0,52	-0,37	-0,85	-0,4	-0,22	-0,34	-0,06	-0,08	0,35
Opleiding ouders – wo %	Absoluut	15,27	16,30	17,80	18,27	19,87	19,77	20,44	20,09	21,58	21,86
	Verschil	1,38	1,93	2,99	3,02	2,81	2,35	2,66	1,89	3,14	3,13
Migratieachtergrond – geen %	Absoluut	74,51	72,28	72,20	71,57	72,56	72,08	71,72	72,48	71,85	72,43
	Verschil	-4,25	-6,16	-5,99	-6,37	-5,22	-5,45	-5,25	-4,01	-4,15	-3,09
Migratieachtergrond – westers %	Absoluut	6,21	6,63	6,82	6,91	7,11	7,20	7,66	7,53	7,91	8,10
	Verschil	0,35	0,65	0,69	0,61	0,68	0,58	0,85	0,51	0,75	0,73
Migratieachtergrond – niet-westers %	Absoluut	18,90	20,58	20,44	21,01	19,81	20,03	19,87	19,43	19,74	19,00
	Verschil	3,85	5,42	5,21	5,71	4,54	4,74	4,24	3,43	3,36	2,31

Bron: DUO Functiemix, DUO-IcijferPO, CBS GBAPERSOONTAB en CBS HOOGSTEOPLTAB.

- 3 De verschillen tussen de leerlingenpopulatie op scholen waar de jonge leraren gaan werken en de leerlingenpopulatie in het algemeen zijn berekend door het algemene gemiddelde af te halen van het gemiddelde van de leraren. Een positief (negatief) verschil betekent dus dat het percentage leerlingen met een bepaald kenmerk hoger (lager) is dan het landelijk gemiddelde.

Tabel 4 Kenmerken van de leerlingpopulatie van scholen waarop jonge leraren voor het eerst als leraar beginnen te werken – G4.⁴

Eerste jaar in het onderwijs werkzaam											
Variabelen		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Gemiddelde citoscore	Absoluut	532,25	533,19	533,52	533,43	533,41	533,07	532,87	533,25	534,06	534,79
	Verschil	-0,39	0,16	0,22	0,66	0,43	-0,39	0	-0,19	0,17	0,22
Gewichtleerlingen %	Absoluut	31,88	28,8	26,53	24,04	24,3	21,47	18,18	17,6	14,8	13,91
	Verschil	1,3	-0,64	-1,41	-2,43	0,03	0,11	-1,2	0,08	-1,58	-1,36
Opleiding ouders – opl. onb. %	Absoluut	14,98	13,85	13,1	11,81	11,85	10,9	10,79	10,97	11,14	17,03
	Verschil	0,22	-0,09	0,12	-0,3	0,6	0,09	0,29	0,42	0,03	0,2
Opleiding ouders – max. mbo-2 %	Absoluut	47,55	44,11	40,81	38,43	38,45	35,58	32,29	32,23	28,36	26,71
	Verschil	0	-2,2	-4,03	-4,94	-0,75	-1,47	-3,42	-1,94	-4,4	-4,54
Opleiding ouders – mbo-3/4 %	Absoluut	24,4	23,56	24,3	23,86	25,03	24,99	23,99	25,1	24,81	24,37
	Verschil	0,26	-0,6	-0,11	-0,71	-0,01	-0,25	-1,47	-0,65	-1,2	-1,62
Opleiding ouders – hbo %	Absoluut	12,83	13,77	14,76	15,61	15,69	16,65	17,47	17,58	18,95	19,43
	Verschil	0,5	1,05	1,68	2,12	0,78	1,11	1,52	1,27	2,26	2,31
Opleiding ouders – wo %	Absoluut	15,22	18,55	20,13	22,1	20,83	22,78	26,25	25,09	27,89	29,5
	Verschil	-0,76	1,74	2,47	3,53	-0,02	0,61	3,37	1,31	3,36	3,86
Migratieachtergrond – geen %	Absoluut	36,7	37,85	40,26	41,43	37,08	39,06	40,83	39,96	42,61	43,48
	Verschil	-1,22	-0,1	2,37	3,17	-1,72	-0,7	0,66	-0,49	1,97	2,46
Migratieachtergrond – westers %	Absoluut	7,83	9,09	8,87	9,12	10,86	10,95	11,69	11,63	12	12,57
	Verschil	-0,31	0,56	-0,04	-0,31	0,97	0,53	0,77	0,16	0,07	0,11
Migratieachtergrond – niet-westers %	Absoluut	54,75	52,27	50	48,59	51,02	49	46,65	47,67	44,72	43,37
	Verschil	1,49	-0,45	-2,27	-2,85	0,6	0,02	-1,48	0,2	-1,99	-2,45

Bron: DUO-functiemix, DUO-1cijfer PO, CBS GBAPERSOONTAB en CBS HOOGSTEOPLTAB.

- 4 De verschillen tussen de leerlingpopulatie op scholen waar de jonge leraren gaan werken en de leerlingpopulatie in het algemeen zijn berekend door het algemene gemiddelde af te halen van het gemiddelde van de leraren. Een positief (negatief) verschil betekent dus dat het percentage leerlingen met een bepaald kenmerk hoger (lager) is dan het G4-gemiddelde.

Deze ontwikkeling in gemiddelde leerlingkenmerken op de scholen waar jonge leraren voor het eerst werkzaam zijn, lijkt te suggereren dat jonge leraren vaker kiezen voor scholen met een minder zware leerlingenpopulatie. Wanneer we echter de ontwikkeling in de gemiddelde leerlingkenmerken op po-scholen in het algemeen bekijken, blijkt deze weinig af te wijken van de trend op scholen waar jonge leraren instromen. Het verschil tussen de gemiddelde leerlingkenmerken op de scholen waar de jonge leraren gaan werken en de leerlingenpopulatie in het reguliere basisonderwijs in het algemeen laat in de meeste gevallen geen sterke trend zien. Wél lijkt het dat jonge instromende leraren op scholen gaan werken waar het opleidingsniveau van de ouders iets hoger en het percentage leerlingen met een migratieachtergrond hoger is dan het gemiddelde. In de G4 is echter het laatste omgekeerd voor de jaren 2017 en 2018 op scholen waar het percentage leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond hoger is: jonge instromende leraren gaan daar juist minder vaak werken dan gemiddeld in de G4. In het kader van het oplopende lerarentekort in de G4 op met name scholen met een hoger percentage gewichtleerlingen en leerlingen met een migratieachtergrond zijn deze resultaten echter niet bemoedigend. Het lijkt alsof de jonge leraren niet per se instromen op de scholen waarop ze wellicht het hardst nodig zijn. Of dit echter te maken heeft met de voorkeuren van de individuele leraren of dat scholen met een hoger percentage leerlingen met wo-opgeleide ouders en leerlingen zonder migratieachtergrond hun vacatures beter in de markt zetten, is niet met zekerheid te zeggen.

Om de matching tussen de kenmerken van de jonge leraren en de leerlingenpopulatie van de school waarop ze lesgeven in kaart te brengen, berekenen we de gemiddelde leerlingkenmerken van de scholen waarop de jonge leraren voor het eerst in het onderwijs werkzaam zijn naar de hoogst behaalde opleiding, de vooropleiding voor het ho en de migratieachtergrond van de leraren. Tabel 5 en 6 tonen hiervan de resultaten, respectievelijk voor heel Nederland en voor de G4 apart. Wat duidelijk uit de tabellen naar voren komt, is dat jonge leraren met een vwo-vooropleiding op scholen beginnen te werken waar het gemiddelde opleidingsniveau van de ouders van de leerlingen hoger is. Over heel Nederland en gepoold over alle jaren heeft gemiddeld 23,2% van de leerlingen op scholen waar jonge leraren met een vwo-achtergrond werkzaam zijn wo-opgeleide ouders, ten opzichte van 17,4% voor leraren met een mbo-vooropleiding. De gemiddelde citoscore is ook iets hoger op scholen waar jonge leraren met een vwo-vooropleiding beginnen te werken.

Tabel 5 Sortering naar leraar- en leerlingkenmerken van de scholen waarop jonge leraren voor het eerst als leraar beginnen te werken – Nederland.

Variabelen	Vooropleiding voor het ho			Hoogst behaalde opleiding		Migratieachtergrond		
	Mbo	Havo	Vwo	Hbo ba	Master (hbo/wo)	Geen	Niet-westers	Westers
Gemiddelde citoscore	534.74	534.95	535.22	534.89	535.10	535.01	532.90	535.01
Gewichtleerlingen %	12.79	12.15	11.34	12.31	11.67	11.61	26.14	12.78
Opleidingsniveau ouders max. mbo-2 %	24.78	23.72	21.99	23.94	22.82	22.97	41.66	25.42
Opleidingsniveau ouders mbo-3/-4 %	31.50	30.64	28.74	30.77	29.69	30.87	28.18	28.83
Opleidingsniveau ouders hbo %	26.32	26.43	26.08	26.32	26.53	26.85	16.77	24.35
Opleidingsniveau ouders wo %	17.40	19.22	23.20	18.97	20.96	19.31	13.39	21.40
Migratieachtergrond leerlingen – geen migratieachtergrond %	68.08	72.73	73.12	72.78	72.09	70.94	36.87	62.50
Migratieachtergrond leerlingen – westerse migratieachtergrond %	8.86	6.82	7.12	7.06	7.75	7.90	7.34	10.74
Migratieachtergrond leerlingen – niet-westerse migratieachtergrond %	22.08	19.94	19.26	19.65	19.60	20.62	55.06	25.63



Bron: DUO-functiemix, DUO-1cijfer PO, CBS GBAPERSOONTAB en CBS HOOGSTEOPLTAB.

Tabel 6 Sortering naar leraar- en leerlingkenmerken van de scholen waarop jonge leraren voor het eerst als leraar beginnen te werken – G4.

Variabelen	Vooropleiding voor het ho			Hoogst behaalde opleiding		Migratieachtergrond		
	Mbo	Havo	Vwo	Hbo ba	Master (hbo/wo)	Geen	Niet-westers	Westers
Gemiddelde citoscore	532,85	533,34	534,00	533,24	534,06	533,52	531,95	534,00
Gewichtleerlingen %	25,37	22,33	18,27	22,74	19,20	20,99	31,68	20,02
Opleidingsniveau ouders max. mbo-2 %	41,07	36,45	30,56	37,16	31,95	34,64	50,21	36,38
Opleidingsniveau ouders mbo-3/-4 %	25,62	24,39	22,55	24,59	22,68	24,21	26,21	23,61
Opleidingsniveau ouders hbo %	14,66	16,47	17,76	16,09	17,38	16,81	12,34	15,92
Opleidingsniveau ouders wo %	18,65	22,69	29,12	22,16	27,99	24,33	11,24	24,09
Migratieachtergrond leerlingen – geen migratieachtergrond %	35,99	40,81	44,55	39,81	43,08	42,99	20,67	37,80
Migratieachtergrond leerlingen – westerse migratieachtergrond %	9,40	10,08	11,46	10,03	11,46	10,57	7,54	14,14
Migratieachtergrond leerlingen – niet-westerse migratieachtergrond %	53,83	48,30	43,23	49,38	44,72	45,66	70,99	47,12

Bron: DUO-functiemix, DUO-1cijfer PO, CBS GBAPERSOONTAB en CBS HOOGSTEOPLTAB.

In de G4 is deze relatie tussen vwo-vooropleiding en wo-opgeleide ouders nog sterker aanwezig: 29,1% tegenover 18,7%. Ook valt in de G4 op dat het percentage leerlingen van wie de ouders maximaal een mbo-2-opleiding hebben afgerond en het percentage gewichtleerlingen veel hoger zijn op scholen waar jonge leraren met een mbo-vooropleiding beginnen te werken: 41,1% en 25,4% tegenover 30,6% en 18,3% voor jonge leraren met een vwo-vooropleiding. In de G4 beginnen leraren met een afgeronde opleiding op masterniveau (hbo of wo) ook te werken op scholen met een hoger percentage leerlingen met wo-opgeleide ouders (28% tegenover 22,2%) en minder gewichtleerlingen (19,2% tegenover 22,7%), terwijl dit patroon over heel Nederland minder duidelijk zichtbaar is.

Kijkend naar migratieachtergrond zien we eenzelfde patroon. Jonge leraren met een niet-westerse migratieachtergrond beginnen vaker op scholen te werken met een hoger percentage leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond (55,1% gemiddeld tegenover 20,6% voor leraren zonder migratieachtergrond), een hoger percentage gewichtleerlingen (26,1% tegenover 11,6%), een hoger percentage leerlingen van wie de ouders maximaal een mbo-2-opleiding hebben afgerond (41,7% tegenover 23%) en een lagere gemiddelde citoscore (532.9 tegenover 535). Deze verschillen zijn niet alleen te verklaren door verschillen tussen regio's. Ook binnen de G4 is er sprake van sortering naar migratieachtergrond en werken jonge leraren met een niet-westerse migratieachtergrond vaker op scholen met een hoger percentage leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond, een hoger percentage gewichtleerlingen, een hoger percentage leerlingen met laagopgeleide ouders en een lagere gemiddelde citoscore.



Conclusie

In dit hoofdstuk onderzoeken we de mate van zelfsortering van leraren in het Nederlandse primair onderwijs, waarbij we specifiek kijken naar de match tussen de achtergrondkenmerken van leraren en leerlingen. De resultaten laten zien dat sortering ook in de Nederlandse schoolcontext plaatsvindt. Scholen die een groter aandeel kinderen met universitair opgeleide ouders bedienen, hebben een hoger percentage leraren met een masterdiploma in dienst, terwijl scholen met een hoog percentage leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond meer leraren met een niet-westerse migratieachtergrond in dienst hebben. Deze patronen zijn vooral uitgesproken in stedelijke gebieden, waar zowel ouders als leerkrachten meer mogelijkheden hebben om hun voorkeuren voor school-, leerling- en leerkrachtkenmerken uit te drukken. Analyses die zich richten op beginnende leraren die in de periode 2009-2018 als leraar in het primair onderwijs zijn begonnen, laten zien dat de sorteerpatronen van jonge leraren de sorteerpatronen gemiddeld versterken.

De segregatie van zowel leraar- als leerlingenpopulatie op het gebied van migratieachtergrond en sociaaleconomische achtergrond baart beleidsmakers steeds meer zorgen, omdat deze de ongelijkheid van onderwijskansen kan verergeren en negatieve invloed kan hebben op de sociale cohesie. Eerder onderzoek in de VS laat zien dat voor zover sortering van leraar- en leerlingkenmerken van leerlingen plaatsvindt, dit niet per se een negatief effect hoeft te hebben op de uitkomsten van de leerlingen. Vooral voor leerlingen met een migratieachtergrond kan het bevorderlijk zijn om les te krijgen van een leraar die ook een migratieachtergrond heeft. Of deze sortering naar achtergrondkenmerken – die dus ook in Nederland plaatsvindt – een positief effect sorteert voor de resultaten van leerlingen, is een open vraag en behoeft verder onderzoek. Een groter probleem is wellicht dat het lijkt alsof, met name in de vier grote steden, jonge leraren zich vaker sorteren naar scholen met een kleiner aandeel leerlingen met laagopgeleide ouders en een kleiner aandeel leerlingen met een migratieachtergrond. Als het lerarentekort zich juist met name laat gelden op scholen met veel leerlingen met deze kenmerken, zijn deze patronen in lerarsortering reden tot zorg voor beleidsmakers.

Literatuur

Boterman, W. (2018). *Segregatie in het Nederlandse onderwijs* (ongepubliceerd).

Clotfelter, C. T., Ladd, H. F., & Vigdor, J. (2005). Who teaches whom? Race and the distribution of novice teachers. *Economics of Education Review*, 24(4), 377-392.

Dee, T. S. (2004). Teachers, race, and student achievement in a randomized experiment. *Review of Economics and Statistics*, 86(1), 195-210.

Dee, T. S. (2005). A teacher like me: Does race, ethnicity, or gender matter? *American Economic Review*, 95(2), 158-165.

Egalite, A. J., Kisida, B., & Winters, M. A. (2015). Representation in the classroom: The effect of own-race teachers on student achievement. *Economics of Education Review*, 45, 44-52.

Gershenson, S., Hart, C., Hyman, J., Lindsay, C., & Papageorge, N. W. (2018). *The long-run impacts of same-race teachers* (No. w25254). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.

Goldhaber, D., Choi, H. J., & Cramer, L. (2007). A descriptive analysis of the distribution of NBPTS-certified teachers in North Carolina. *Economics of Education Review*, 26(2), 160-172.

Lankford, H., Loeb, S., & Wyckoff, J. (2002). Teacher sorting and the plight of urban schools: A descriptive analysis. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 24(1), 37-62.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2019). Kennisbank openbaar bestuur. Geraadpleegd op <https://kennisopenbaarbestuur.nl/>.

Yarnell, L. M., & Bohrnstedt, G. W. (2018). Student-Teacher Racial Match and Its Association With Black Student Achievement: An Exploration Using Multilevel Structural Equation Modeling. *American Educational Research Journal*, 55(2), 287-324.